

INKLYUZIV TA'LIMNI TASHKIL ETISH MASALALARI

To'raboyeva Xadicha Tojiboyevna

Parkent tumani 34- maktab

boshlang'ich sinf o'qituvchisi

ANNOTATSIYA. *Inklyuziv ta'limning maqsadi — alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar uchun maktabda maxsus vosita va metodlarni qo'llash orqali maxsus pedagoglarni jalb etgan holda to'siqsiz moslashtirilgan ta'lim muhitini yaratish, ularning jamiyatga samarali moslashuvi hamda to'laqonli uyg'unlashuviga xizmat qiladigan sifatli umumiy o'rta ta'lim berishni ta'minlashdan iborat.*

Kalit so'zlar: *ta'lim, inklyuziv ta'lim, tamoyil, moslashuvchanlik, malakaviylik, bog'lanish, korreksion yo'naltirish.*

KIRISH

Maktablar alohida ta'lim olish ehtiyoji bo'lgan bolalar va ularning ota-onalariga korreksion pedagogik yordam olishida va kasbga yo'naltirishda har tomonlama yordam ko'rsatadi.

Inklyuziv ta'limning vazifalari quyidagilardan iborat:

- rivojlanishning turli imkoniyatlariga ega bo'lgan o'quvchilar uchun har qanday kamsitilishni istisno qiladigan, barcha bolalarga teng munosabatda bo'lishni ta'minlaydigan yagona moslashtirilgan ijtimoiy muhitni yaratish;
- jamoatchilik hamda ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar muammolariga nisbatan bag'rikenglik munosabatini shakllantirish;
- ta'lim jarayonida sog'lom bolalar bilan bir qatorda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning aqliy va ijtimoiy salohiyatlarini rivojlantirish;
- barcha o'quvchilar uchun davlat ta'lim standartlariga muvofiq umumiy o'rta ta'lim dasturlarini o'zlashtirish uchun imkoniyat yaratish;
- o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishi, emotsional-irodaviy sohasi, bilish faoliyatini faollashtirish, ijtimoiy ko'nikma va salohiyatini shakllantirish uchun shart-sharoitlar yaratish;
- alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni tarbiyalayotgan oilalarga maslahat yordami berish hamda ota-onalarni farzandlariga ta'lim-tarbiya berish, pedagogik texnologiyalar, ta'lim-tarbiya metod va vositalarini

qo'llash sohasida xabardorlik darajasini oshirish, ularni psixologik-pedagogik jihatdan qo'llab-quvvatlash

Inklyuziv ta'lim bolalarga ularning nuqsoniga qarab moslashib, kerak bo'lsa ularning vaziyatiga qarab ta'lim turini o'zgartirish imkonini ham beradi. Inklyuziv ta'lim markazida jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsoni bor bola turadi, unga har tomonlama g'amxo'rlik ko'rsatiladi. Alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolalar uchun tashkil etilgan ta'lim tizimida, birinchi navbatda, bolaning talablari o'rganiladi.

Inklyuziv ta'lim bu, birinchi navbatda, yaxshi umumiy ta'limdir va u quyidagilarni qamrab oladi:

- ✓ O'zimizda mavjud barcha narsalardan foydalanish. Ya'niki qo'llanma, o'quv materiallarini qiziq usullarda qo'llab bolalarni darslarga qiziqitirish;
- ✓ Tahlil qilinadigan topshiriqlarni ko'proq berib ular bilan muhokama qilish;
- ✓ Mashqlar ketma-ketligini to'g'ri tanlash;
- ✓ O'zgaruvchan bo'lish ham muhim;
- ✓ Bolaga murakkab darslarni soddalashtirish va ularni bajargan ishlari uchun maqtash ham eng kerakli omildir;
- ✓ Har bir muhokamada bolalarning yutuqlarining uning avvalgi yutuqlariga salishtirib, qayd etib, takidlab borish muhimdir.

O'quvchilar bilan turli xildagi va psixologik testlar o'tkazishda bolaning irqiga, ijtimoiy kelib chiqishiga, jinsi va nogironlikka oid savollarni bermaslik ayni muddao. O'qituvchilar ishlarini va ularning yutuqlarini barcha sohalarida maktab va maktabdan tashqari ishlarda namoyish qilib borish kerak. Darslarga materiallar tayyorlashda imkoniyati cheklangan bolaning ijod namunalarini ham qo'llash juda samara beradi. Kitoblar, plakatlarni va dasturlarni qo'llayotib, shunga ishonch hosil qilish kerakki, ular inklyuziv ta'limga mos kelishi kerak. Maktablar ochiq bo'lishi, o'quvchilar, ota-onalar va pedagoglar muloqot qila bilishi kerak.

Har qanday ta'limni joriy etishda ma'lum bir qoidalar o'rnatilishi, tamoyillar ishlab chiqilishi kerak. Shuningdek inklyuziv ta'limga kiritishning ham bir nechta tamoyillari mavjud. Ular quyidagilarga asoslanadi:

1. Inklyuziv ta'limning e'tirof etilishi;
2. Inklyuziv ta'limning barcha uchun ochiq bo'lishi;
3. Bog'lanishning mavjud bo'lishi;
4. Markazlashtirilmagan bo'lishi;
5. Inklyuziv ta'limda kompleks yondashish;
6. Inklyuziv ta'limda moslashuvchanlik;
7. Malakaviylik;

1. Inklyuziv ta'limning e'tirof etilishi. Turli ta'lim tizimlarini joriy qilishda ko'plab qonunlar qabul qilinishiga qaramasdan, maxsus yordamga muhtoj bolalar tarbiyasi ko'pincha e'tibordan chetda qoladi. Shuning uchun ham dunyo bo'ylab aholi

orasida inklyuziv ta'lim tizimini e'tirof etish va barchani bundan xabardor qilish bu bosh tamoyil hisoblanadi.

2. Inklyuziv ta'limning barcha uchun ochiq bo'lishi tamoyili. Eng katta muammolardan biri bu inklyuziv ta'limni barcha hududlarda tashkil qilinmagani. Har doimgidek shahar markazlarida yashab turgan maxsus tarbiyaga muhtoj bolalarga sharoit yaratib berilayotgan bir vaqtda, chekka qishloqdagilar bunday imkoniyatdan foydalana olmayotgani insonni o'yantiradi.

3. Bog'lanishning mavjud bo'lishi. Bu yaratilayotgan ta'lim tizimi va maxsus tarbiyaga muhtoj bolalarning layoqatini bir biriga mutanosib bo'lishi bilan belgilanadi. Ya'ni bolalarni maktabda bemalol harakat qilishi va boshqa imkoniyatlarini hisobga olgan holda o'quv binosi tanlash, darslik va kòrgazmali qurollar ham shunga mutanosib bo'lishi maqsadga muvofiq.

4. Markazlashtirilmagan bo'lishi tamoyili. Inklyuziv ta'lim mahalliy sharoitlarga moslashtirilgan bo'lishi, unda òzgarmas qoidalar mavjud bòlmasligi alohida ahamiyatga ega.

5. Inklyuziv ta'limga kompleks yondashish tamoyili. Maxsus tarbiyaga muhtoj bolalarga maxsus tarbiyaga muhtoj deb faqatgina nuqson jihatidan emas, balki har tomonlama yondashish lozim. Bundan tashqari inklyuziv ta'limda maxsus tarbiyaga muhtoj boladagi mavjud nuqsonlarni bartaraf etish, korreksiyalash, kompensatsiya qilish bilan bir qatorda bilim, kunikmalarga ega qilish, kasb-hunarga o'rgatish ishlarini parallel ravishda olib borish talab etiladi.

6. Inklyuziv ta'limda moslashuvchanlik. Bu tamoyilning mazmuni shundaki, inklyuziv ta'limda qo'llaniladigan darsliklar, o'quv rejalar barchasi maxsus tarbiyaga muhtoj bolalar holatiga moslashuvchan bo'lishi kerak.

7. Malakaviylik tamoyili. Maxsus tarbiyaga muhtoj bolalar uchun tashkil qilingan inklyuziv maktabda pedagoglar mahoratli bo'lishi, ularning defektalogiya sohasidan ham xabardor bo'lishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

Inklyuziv maktablardagi pedagoglar malakali bo'lishi ular barcha sohalardan xabardor bo'lishi muhim omil hisoblanadi. Negaki maxsus tarbiyaga muhtoj bolalarni qiziqishlarini aniqlab, psixologik jihatdan ularga ko'mak berib, kasbga yo'naltirish ham pedagogning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, inklyuziv ta'limda pedagogik jarayonning mazmun komponenti alohida ehtiyojli bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tarkibning o'zgaruvchanligini ta'minlashdan iboratdir. Har qanday jamiyatda kelajak vorislari bo'lmish farzandlarni ma'suliyatini his etadigan, ularni davlat taraqqiyoti va gullab yashnashiga salmoqli ulush qo'shadigan munosib fuqarolar bo'lib yetishishlariga kata umid bilan qaraladi. Ko'plab mamalakatlarida imkoniyati cheklangan bolalar uchun maxsus tashkil etilgan maktablar mavjud, ularning vazifasi

esa ularni maxsus o'quv yurtlariga tayyorlash hamda ijtimoiy hayotga moslashuviga shart-sharoit yaratishdir. Nogiron bolalarni psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash o'qituvchining har xil turdagi sog'lig'i bilan bog'liq muammolarga duch kelgan bolalarning sog'lom tengdoshlari bilan birgalikdagi va individual faoliyatini tashkil etish qobiliyatini taxmin qiladi har bir bolaning tarixi to'g'risida dastlabki ma'lumotlarni to'plash ularni qobiliyati haqidagi bilimlarni oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Хайдаров, С. (2023). Педагогик faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakillantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.
3. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
4. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
5. Хайдаров С. (2025). Oilalarda farzand tarbiyasiga ruхий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
6. Ziyonet